

Дејан Д. Антић
Филозофски факултет
Универзитета у Нишу
Департман за историју

УДК 94(497.1)„1941”
070 МИР

АПРИЛСКИ РАТ 1941. ГОДИНЕ У БУГАРСКОМ ЛИСТУ *МИР**

Апстракт: Успеси нацистичких трупа у Европи и приступање Краљевине Бугарске силама Осовине, марта 1941. године, неутралну Краљевину Југославију довели су у незавидан војно-политички положај. Покушај изласка из деликатне геополитичке ситуације потписивањем протокола о приступању Тројном пакту од стране представника југословенске владе 25. марта 1941. године није пружио конкретне резултате јер је два дана касније у Београду изведен државни удар. Мартовски пуч и насилну промену југословенске владе руководство нацистичке Немачке тумачило је као непријатељски чин. Директивом 25 Адолф Хитлер је наредио напад на Југославију, а инвазија сила Осовине почела је у раним јутарњим часовима 6. априла 1941. године. Предмет интересовања нашег рада јесте извештавање бугарског дневног листа *Мир* о дешавањима у Југославији дан пред почетак инвазије, као и о приликама на југословенском ратишту до капитулације југословенских оружаних снага и окончања Априлског рата. Истраживање је спроведено на корпусу од 10 бројева једне од најчитанијих дневних новина у Бугарској. Анализирани бројеви публиковани су у периоду од 05. до 17. априла 1941. године. Јединица анализе био је сваки појединачни текст чија су тема ратна или политичка збивања у Југославији у задатом периоду.

Кључне речи: Немачка, 1941, Југославија, штампа, *Мир*, Априлски рат.

УВОД

Услед притисака и опасности од сукоба са силама Осовине, иако свестан дубоке поделе југословенског друштва и израженог антихитлеровског става српске војне, духовне и интелектуалне елите, кнез Павле Карађорђевић је одлучио да прихвати немачке концесије и предлог Берлина о приступању Краљевине Југославије Тројном пакту. Приликом дефинисања става први намесник југословенске монархије био је свестан недовољне спремности војске државе коју предводи да се одупре вишеструко моћнијој коалицији сила Осовине, потенцијалне издаје неспских елемената у земљи, дефетизма који су ширили противници

* Ово истраживање подржало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор бр. 451-03-9/2021-14/200165).

монархије, ревизионизма и реваншизма за који су се припремали суседи, и немогућности Велике Британије да пружи конкретну војну помоћ Краљевини Југославији.¹ Под таквим околностима, на основу сагласности крунског савета, и према одлуци краљевске владе, 25. марта 1941. године у дворцу Белведере у Бечу, потписан је Протокол о приступању Краљевине Југославије Тројном пакту.²

Потписивање овог документа изазвало је опречне реакције у југословенском јавном мњењу. Српско друштво, иако подељено по многим питањима, већински је било против приступања Тројном пакту.³ Антигермански став био је присутан и код једног броја политичких првака и официра југословенске државе, што због негативног искуства са Немцима из претходног рата, што због утицаја бројних обавештајних агентура. Тако су незадовољство дела српске јавности, и деловање британске Управе за специјалне операције (The Special Operations Executive – SOE) међу југословенским политичарима и официрским кором које је интензивирало крајем 1940. и почетком 1941. године, конкретне резултате пружили у ноћи између 26. и 27. марта 1941, када је официрска група предвођена генералом ваздухопловства Боривојем Мирковићем извршила државни удар. Завереници су исте ноћи успоставили контролу над земунским аеродромом, над важним зградама и институцијама, мостовима и саобраћајницама. У центар Београда стигли су тенкови, а за њима и пешадија. Све се окончало великом брзином, па је већ у зору 27. марта кнез Павле изгубио власт. Драгиша Цветковић – председник владе и један од потписника приступања Југославије Тројном пакту под принудом је поднео оставку, а функцију председника новог министарског савета завереници су поверили команданту ваздухопловства, армијском генералу Душану Симовићу.⁴ Истог јутра краљ Петар II Карађорђевић проглашен је пунолетним, а његово ступање на престо обнародовано је краљевом Прокламацијом⁵ коју је прочитао поручник Јаков Јововић имитирајући глас младог монарха.⁶

Током 27. марта улице Београда биле су препуне грађана који су демонстрирали против проосовинске оријентације Југославије и подржавали

¹ Љубодраг Димић, *Историја српске државности. Србија у Југославији*, Нови Сад 2001, 210-211.

² *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996. Dvostrani i višestрани међународни уговори и други дипломатски акти о државним границама, политичкој и војној сарадњи, верским и етничким мањинама*, II том, приредио: Момчило Стојковић, Београд 1998, док. бр. 327, стр. 470-471.

³ Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu*, Београд 1992, 76.

⁴ Коста Николић, *Савезници и покрети отпора у Југославији (1941–1945)*, Београд 2009, 3, 5-8.

⁵ *Политика*, бр. 11788 од 28.03.1941, стр. 1; *Време*, бр. 6887 од 28.03.1941, стр. 1.

⁶ К. Николић, *нав. дело*, 8.

долазак пучистичке владе. Широм Србије владала је еуфорија. Ношене су југословенске заставе, певана је химна, дељене су антинемачке брошуре, ношени транспаренти, клицало се краљу, а против Немачке. Смену власти и ступање краља Петра II на чело државе поздравио је и сам врх Српске православне цркве.⁷

По преузимању власти организатори државног удара имали су пред собом два важна задатка. Први је био сачувати Југославију од потенцијалне војне реакције сила Осовине након пуча, а други формирати владу која би одражавала национално јединство. С тим у вези, генерал Симовић је у својим изјавама износио став да Југославија неће мењати спољнополитички курс, односно да ће поштовати међудржавне уговоре, укључујући и Протокол о приступању Тројном пакту. На унутрашњем политичком плану пружени су напори на придобијању Хрватске сељачке странке за подршку новој влади не би ли се избегао расцеп државе у моментима кључним по њен опстанак. ХСС је своју подршку условљавала признавањем Бановине Хрватске и проширењем њених надлежности, што је компликовало већ довољно замршене политичке прилике у земљи.⁸ Уз олако дата обећања ХСС-у, Симовић је успео да придобије Мачека који је 4. априла и формално примио функцију првог потпредседника нове југословенске владе.⁹

И док су у Лондону на мартовски пуч у Југославији гледали са одобравањем истичући да је „Југославија поново пронашла своју душу“, у Берлину је уклањање владе Цветковић–Мачек која је потписала приступање Тројном пакту тумачено као шамар Трећем рајху.¹⁰ По добијању информација о дешавањима на Балкану 27. марта нетрпељивост Хитлера према Србима је расла. Државни удар официра југословенске војске послужио је вођи рајха као потврда српске непоузданости и вероломности, због чега је Београд окарактерисао као заверенички центар којег треба лишити било каквог значаја.¹¹

Истог дана када је обавештен о пучу Хитлер је на саветовању у Берлину изнео одлуку о нападу на Југославију. Изјавио је да је Југославија несигуран фактор и да је треба разбити како не би представљала препреку за напад на Грчку и касније на СССР. Није чекао изјаву лојалности нове владе у Београду јер је знао ко стоји иза пуча, као и чињеницу да ће се Југославија

⁷ Љубомир Дурковић-Јакшић, *Учешиће патријарха Гаврила и Српске православне цркве у догађајима испред и за време 27. марта 1941. и њихово страдање у току рата: поводом 30-годишнице од смрти патријарха Гаврила*, Београд 1980, 15-18.

⁸ К. Николић, *нав. дело*, 9.

⁹ Velimir Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941*, knj. 1, Beograd 1984, 504; *Време*, бр. 6887 од 28.03.1941, стр. 2.

¹⁰ Љ. Димић, *нав. дело*, 211.

¹¹ *Априлски рат 1941. Zbornik dokumenata*, knj. 2, priredio Antun Miletić, Beograd 1987, dok. br. 125. str. 342-345.

под Симовићевом владом када буде у могућности сврстати на страну западних сила. Због тога се определио за њено потпуно уништење уз подршку свих југословенских суседа осим Грчке коју је такође планирао да нападне. Био је уверен да ће рат против Југославије бити веома популаран у Италији, Мађарској, Бугарској јер су ове државе имале отворене претензије ка деловима југословенске територије, што се показало исправним.¹² Осим тога, на састанцима са сарадницима вођеним уочи напада на Југославију наглашавао је да је непријатељ Немачке искључиво српска влада, и да ће трупе Вермахта заштитити Хрвате, муслимане и Македонце од „српских шовиниста“.¹³

Директивом 25 одређен је план општег напада на Краљевину Југославију. Најважнији правци инвазије планирани су са територије Краљевине Бугарске и са линије Ријека–Грац из правца Италије и Аустрије која се тада налазила у саставу Немачке. Напад је почео у рану зору 6. априла 1941. године. Бомбардован је Београд и сви већи градови у земљи. Уништавани су аеродроми, војна и индустријска постројења, инфраструктурни објекти. После напада из ваздуха, немачка II армија започела је дејства са севера, а продор из Бугарске вршила је немачка XII армија. Напад на Југославију изазвао је потпуну пометњу и дезорганизацију њених оружаних снага. Југословенска влада и војска нису очекивале тако брзо немачки удар. Неспремност, издаја, саботаже и пета колона избили су на површину. Слом је био изванредан. Једанаестодневна ратна дејства окончана су поразом Краљевине Југославије. Документ о безусловној о капитулацији југословенских оружаних снага у згради чехословачког посланства у Београду потписали су 17. априла опуномоћеници Врховне команде југословенске владе, Александар Цинцар-Марковић и генерал Радивоје Јанковић.¹⁴ Велики број југословенских официра и војника, углавном српске националности, одведен је у заробљеништво. Територију Југославије раскомадале су немачке, италијанске, мађарске и бугарске трупе. На њеном тлу окупатор је формирао и марионетске квазидржавне творевине.¹⁵

БУГАРСКИ ДНЕВНИ ЛИСТ *МИР* О АПРИЛСКОМ РАТУ

Званична Софија се 1941. године дефинитивно сврстала на страну сила Осовине. У духу тог опредељења, премијер Краљевине Бугарске Богдан

¹² Velimir Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941*, knj. 2, Beograd 1984, 30-31.

¹³ К. Николић, *нав. дело*, 12.

¹⁴ *Dokumenti o spoljnoj politici Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 1941-1945*, I, priredio: Bogdan Popović, Beograd 1988, dok. br. 18, str. 32-35; V. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941*, knj. 2, 300-307, 462-464.

¹⁵ Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918-1988. knj. 2, Narodnooslobodilački rat i revolucija : 1941-1945*, Beograd 1988, 25-27.

Филов је 1. марта у Бечу потписао документ о приступању Тројном пакту.¹⁶ Тим потписом бугарска територија је постала полигон нацистичких трупа за њихово оперисање на Балкану. Почетком марта немачке трупе стижу у Бугарску и учвршћују своје позиције између Југославије и Грчке, да би 6. априла XII немачка армија из сектора јужне Бугарске прешла југословенско-бугарску границу и започела инвазију у правцу Скопља.¹⁷ Наредних дана од владе у Софији Немци су тражили да својим дивизијама запоседне Вардарску Македонију. Сагласност Хитлера да ступе на тло Југославије и успоставе контролу над областима од Пирота и Врања до Скопља и долине Вардара Бугари добијају 12. априла 1941. године, али су њихове трупе од самог почетка Априлског рата пружале логистичку подршку нацистима на уништењу југословенске војске и државе.¹⁸

Током турбулентних политичких процеса који су претходили Априлском рату 1941, као и за време борбених дејстава од 6. до 17. априла, бугарска јавност је свакодневно била информисана о догађајима у Југославији. Једна од најчитанијих дневних новина – *Мир* константно је доносила податке о приликама у западном суседству.¹⁹ Тако су дан уочи напада нацистичке Немачке на Југославију новинари овог листа писали да је затегнутост југословенско-немачких односа главна тема штампе у Бугарској и региону. Према њиховом мишљењу свака нада за компромис на релацији Београд–Берлин била је искључена. Ни пристанак др Мачека да прихвати функцију у Симовићевом кабинету није променио готово ништа у спољнополитичком положају југословенске монархије. Бројне вести од 5. априла потврђивале су све већу концентрацију немачких трупа око граница Југославије и било је питање времена када ће се напад догодити. С тим у вези, југословенски министар иностраних послова Момчило Нинчић је у изјави грчкој новинској

¹⁶ Централен државен архив –София, Фонд: Министерски съвет 1879–1945 - 284К, опис 2, архивна единица 216, лист 1-2. (=ЦДА, ф, оп, а.е, л).

¹⁷ Димитрије Кулић, *Бугарска окупација Србије 1941-1944*, књ. 1, Београд 1992, 57, 61.

¹⁸ Vlado Strugar, „Sistem bugarske okupacije u jugoslovenskim oblastima (1941-1944)“, *Jugoslovensko-bugarski odnosi u XX veku*, књ. 1, Beograd 1980, 252; *Априлски рат 1941. Zbornik dokumenata*, књ. 2, dok. br. 125, str. 343.

¹⁹ Оснивач листа *Мир* био је Константин Стоилов, лидер Народне партије у Бугарској. Новине су излазиле од 1894. до 1944. године. Од 1905. године постају дневни лист. Током педесетогодишњег објављивања *Мир* је важио за једно од најчитанијих штампаних гласила у Бугарској. Због ауторитета и меродавности његови новински чланци често су цитирани у иностранству. Истраживачи штампе га још називају и бугарским „Тајмсом“. За више података види: Борис Андреев, *Начало, развој и вџход на българския печат*, Том 2: *Идейно-политически и всекидневен печат*, София 1948, 126; Тодор Панайотов, „Темите на всекидневния вестник „Мир“ (българският „Таймс“) в годините на Втората световна война“, *Минало*, No 2 (2005), София 2005, 49-59.

агенцији „Катимерини“, коју је *Мир* пренео, навео да су разговори вођени са циљем очувања националне независности Југославије очигледно пропали, те да је он учинио све што се може учинити да не дође до рата, и нагласио да се југословенски народ суочавао са претњама и у прошлости, да се не плаши, и да је спреман на борбу уколико је то неопходно. Са друге стране, из Немачке су и тог дана понављане изјаве да су антигерманске манифестације у Београду и другим српским градовима доказ једног менталитета који изазива огорчење Немаца, нарочито због чињенице да се југословенска влада није дистанцирала од њих. Демонстрације и инциденти су, како је пренео *Мир*, оцењени као „терористичка дела српских четника који су познати по великом броју напада на Немце и Хрвате још из времена Великог рата“.²⁰

Извештаји телеграфских агенција и новински написи од 5. априла припремали су јавно мњење Бугарске за нови рат. Већ сутрадан, 6. априла, у раним јутарњим часовима почео је напад на Краљевину Југославију. Насловна страна *Мира* доносила је информације о немачком удару на Југославију и о успесима Луфтвафеа у првим часовима борбе на југоисточном фронту. Сви важни југословенски аеродроми били су систематично бомбардовани. На земљи је уништено 98 авиона. Београд је гађан свом жестином, а уништени су и аеродроми у Тополи, Паланци, Урошевцу, Приштини... У жестоким борбама немачке копнене снаге подржане авијацијом су првог дана Априлског рата продрле 30-40 км у дубину југословенске територије. *Мир* је наглашавао да подробнијих података о резултатима немачког напада нема јер Немци не дају обимна саопштења пре великог успеха, што је, по овом листу, била пракса и током рата у Пољској, Норшвекој, Белгији и Француској. Иако не доноси подробније податке, редакција *Мира* у истом броју осуђује бомбардовање које су југословенски авиони извршили у Бугарској, Румунији и Мађарској, истичући да поменуте државе, иако су потписнице Тројног пакта, не учествују у војним дејствима против Југославије,²¹ али зато не осуђује разарање југословенских градова, нити помиње да је бугарска влада све своје државне ресурсе, инфраструктуру и комплетну војну логистику уступила ваздушним и копненим снагама Трећег рајха.

У рубрици „Немачка саопштења“ од 9. априла 1941. године *Мир* преноси да су ваздушне и пешадијске снаге под командом генерал-фелдмаршала Вилхелма Листа из правца Бугарске пробиле југословенску одбрану, избиле на Скопље и прешле Вардар, чиме је извршено одсецање југословенских од грчких снага. У истом броју, под насловом „Декларација председника владе“, новинар *Мира* саопштава да је 8. априла 1941. године на седници Народне скупштине у Софији председник бугарске владе Богдан Филев

²⁰ *Мир*, No 12202, 5. април 1941, 1.

²¹ *Мир*, No 12203, 8. април 1941, 1.

поводом дешавања у Југославији изјавио да је цела Бугарска са радошћу примила вест о приступању Југославије Тројном пакту, јер је то била гаранција мира на Балкану, али је државни удар изведен у Београду довео до рата од 6. април 1941. године. Он је оптужио југословенске снаге да су између 2. и 3. и између 7. и 8. априла нападале бугарска војна постројења у пограничној зони, и да су бомбардовале Софију и Тустендил. По питању немачког продора на тло југословенског дела Македоније Филев је истакао да цела Бугарска са посебном пажњом прати збивања у Македонији и да је у сваком моменту спремна да свим расположивим средствима заштити част, права и интересе тамошњег „бугарског“ народа.²² Само два дана по обраћању Богдана Филова у Собрању, немачке трупе су продрле ка Егејском мору.²³ Под контролу нациста доспели су градови Солун, Прилеп, Тетово, Скопље, Велес, Ниш, док су Грчке трупе стациониране у сектору источно од Вардара капитулирале. Тог 10. априла *Мир* доноси и саопштење да је договор о пријатељству између Мађарске и Југославије званична Будимпешта прогласила неважећим.²⁴

У петак, 11. априла овај медиј пружа подробније информације о југословенско-мађарским односима. По истој матрици према којој су југословенске ваздухопловне снаге оптужене да дејствују на територији Бугарске, „иако званична Бугарска не учествује у рату“, Будимпешта је оптуживала Краљевину Југославију да њени војни ваздухоплови бомбардују циљеве на територији Мађарске. Не износећи подробније податке о којим се циљевима ради, лист *Мир* саопштава вест да је Мађарска због напада из Југославије приморана да објави рат јужном суседу, уз констатацију да обе државе имају старе нерашчишћене рачуне. У вези са мађарском објавом рата бугарски „Тајмс“ преноси и заповест регента Миклоша Хортија упућену његовој војсци, у којој се каже: „Војници, дуг нам налаже да притекнемо у помоћ браћи која је одвојена од нас. Рачунајући на вашу дисциплину и вашу борбену способност убеђен сам да ћете одлично испунити свој нови задатак. Мађарски Бог и цео народ вам се придружују. Напред ка хиљадугодишњим границама Мађарске“.²⁵

Упоредо са напредовањем II немачке армије на северу, 12. априла новине *Мир* саопштавају да су силе Осовине бележиле успехе и на другим деловима југоисточног фронта. Мађарска војска је напредовала ка Суботици, а Италијани су заузели Охрид и дошли у додир са немачким снагама северно од Охридског језера.²⁶ Тога дана су бугарски краљ Борис III, влада и државно руководство из Софије упутили телеграм команданту и

²² *Мир*, No 12204, 9. април 1941, 1.

²³ *Априлски рат 1941. Зборник докумената*, knj. 2, dok. br. 191, str. 552-553.

²⁴ *Мир*, No 12205, 10. април 1941, 1.

²⁵ *Мир*, No 12206, 11. април 1941, 1.

²⁶ *Мир*, No 12207, 12. април 1941, 1.

јединицама XII немачке армије у којем износе дивљење и честитке због германских ратних подвига.²⁷ Осим успеха Вермахта нарочито задовољство у Софији причињавала је и чињеница да су немачке трупе чврсто држале Вардарску Македонију која је добрим делом, према смерницама Берлина о распарчавању Југославије, требало да припадне Бугарима.²⁸

Катастрофалан развој ситуације пратио је и северозападне делове југословенске монархије. Са уласком немачких трупа у Загреб, генерал Славко Кватерник је у име усташа 10. априла 1941. године прогласио Независну државу Хрватску и исказао оданост Трећем рајху.²⁹ Ову информацију је дневни лист *Мир* саопштио 11. априла 1941. године, да би у издању од 14. априла под насловом „Људи о којима се говори“ централни део своје насловне стране посветио др Мили Будаку, погрешно га титулишући као премијер Хрватске. У поменутом броју о др Будаку се говори афирмативно, као о књижевнику и једном од вођа хрватске деснице која је обликована 1929. године, када је, према наводима *Мира*, „диктатура краља Александра јавно испољила антихрватску оријентацију и када је све што је носило хрватски белег стављено ван закона“. Продужавајући у подгревању антисрпског расположења, *Мир* је подсећао на покушај убиства др Будака, повезујући тај догађај са режимом у Београду, док је владавину краља Александра I Карађорђевића карактерисао као злочиначку, подвлачећи да се „у фронту против ње нашло целокупно несрпско становништво“. Тога дана најтиражнији бугарски лист доносио је и вести да су италијанске снаге низале успехе у операцијама на Балкану, да су се над Београдом и Љубљаном вијориле заставе Трећег раха, и да су „британски и српски“ авиони у току ноћи између 13. и 14. априла бомбардовали цивилне циљеве у Софији, због чега је краљ Борис морао да посети пострадала места и увери се о размерама штете.³⁰

Средином априла стање на фронту и положај југословенске војске били су критични. Уз констатацију да немачка војска потискује остатке југословенске армије ка планинама према јадранском приморју *Мир* је 15. априла, под насловом „Очекује се безуспешна капитулација српске армије“, преносио поруку радио Софије која је гласила: „Према последњим поузданим извештајима са бојишта, српска војска више нема фронт, не може да води организовану борбу, нема командног кадра. Њени генерали, који су увели народ у рат, данас су или у бегству или више нису способни да предводе своје снаге па одступају у неред у схватајући да се око њих стеже челични обруч. Због таквог њиховог положаја у наредних 24 часа може се очекивати безусловна капитулација српске војске. Можда нас

²⁷ *Aprilski rat 1941. Zbornik dokumenata*, knj. 2, dok. br. 193, str. 556.

²⁸ *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996*, II tom, dok. br. 336, str. 490–491.

²⁹ *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996*, II tom, dok. br. 335, str. 489–490.

³⁰ *Мир*, No 12208, 14. април 1941, 1.

само неколико часова дели од саопштења о великом војном успеху који ће пружити силама Осовине, а нарочито нама Бугарима морално задовољство због слома Срба у рату на Балкану и због невиних жртава које смо дали у безочним ваздушним нападима извршеним над отвореним бугарским градовима³¹.

Тог 15. априла у вечерњим часовима, док је на таласима радио Софије понављана порука наведене садржине, бугарска влада је донела одлуку о прекиду дипломатских односа са Краљевином Југославијом из, како је *Мир* писао, следећих разлога: „1) напади југословенске војске на бугарска погранична места; 2) напади југословенске војне авијације на бугарске градове, иако се Бугарска држала неутрално у рату; 3) неприхватљива делатност дипломатских представника југословенске монархије у Софији који су у вези са антидржавним елементима радили на избијању преврата у бугарској држави.“ Наравно, радило се о наводима црно-белог карактера, проблематичним у смислу истине, али се иза њих сакривао рад на психолошкој припреми јавног мњења у Бугарској за интервенцију њених оружаних снага на територију туђе, међународно признате земље, што су Берлин и Рим подржавали.³²

Мир је 16. априла доносио извештаје и страних новинских кућа који су се уклапали у идеолошку матрицу владајућих кругова у Софији. Тако је читаоцима у Бугарској представљен текст *Die Deutsche Allgemeine Zeitung*-а у којем је саопштено да се у Лондону више не говори о Југославији јер је она нестала као војна сила и политички фактор. У вези са ратом на Балкану и сломом Југославије берлински лист је доносио јасне поруке: „Енглеска може да прибележи још једну жртву своје политике, док силе Осовине настављају да следе јединствен циљ – да туку Енглеску свуда где је сретну. Када буду уништени и последњи британски најамници на континенту, биће уништена и британска моћ“. Поред немачких листова и на страницама турског журнала „*Ikdam*“ нашао се текст који је догађаје из Априлског рата у Југославији описивао на врло пристрасан начин: „после 20 година терора дошао је крај српској хегемонији на Балкану. Версајска Југославија је пала при првом озбиљнијем потресу. Хрватска је објавила своју независност, Мађари су ушли у рат да заштите своју браћу, а сутра ће и Бугари учинити исто“.³³

У готово истоветном тону на насловнима странама бугарског *Мира* могли су се 16. и 17. априла уочити и текстови о новој усташкој држави³⁴

³¹ *Мир*, No 12209, 15. април 1941, 1.

³² *Мир*, No 12210, 16. април 1941, 1.

³³ *Мир*, No 12210, 16. април 1941, 1.

³⁴ У писању листа *Мир* о НДХ током Априлског рата рефлектовала се наклоњеност званичне Софије усташком покрету и његовим првацима. Бугарске власти су подржавале разбијање Југославије и стварање усташке државне творевине. Четири

чије је руководство настојало да дефинише њене територијалне оквири, али и о црногорском комитету који је шансу за скидање „српског јарма“ видео у доласку трупа фашистичке Италије на Цетиње. По питању НДХ *Мир* је писао да је та „творевина“ призната од стране Немачке и Италије, али да се о њеним границама међу силама Осовине говорило као о мање важном детаљу који у потпуности зависи од добре воље Берлина и Рима. У том смислу, редакција овог листа је пренела немачки одговор на телеграм који су у вези са границама НДХ Берлину званично упутили Анте Павелић и Славко Кватерник. У германском одговору је стајало: „Овог момента сва пажња је усмерена ка војним дејствима. О границама ће моћи да се говори мало касније. Нове границе треба повлачити пажљиво, а не попут непреведних граница у Версају, јер ће само тако оне бити дуготрајне и гарантовати мир.“³⁵

На дан када су у згради чехословачког посланства у Београду Александар Цинцар-Марковић и генерал Радивоје Јанковић потписали безусловну војну капитулацију југословенских оружаних снага³⁶ дневни лист *Мир* је саопштио вест да се према информацијама са терена немачка инвазија на Србију може сматрати завршеном, и да балканска офанзива улази у другу фазу рата која захтева комплетно сламање Грчке. Преносећи телефонски извештај из Берлина, редакција овог листа је јавност информисала да су немачке трупе приморале југословенску армију на предају, да су сва већа упоришта српске војске неутралисана, те да су остале само мање неповезане групације које нису у стању да пруже озбиљан отпор, па услед немоћи лутају по планинским пределима. Уз констатацију да је за десет дана цела српска армија, која је бројала милион људи потпуно уништена, *Мир* је закључио да је српски план о формирању балканског фронта и пружању дуготрајног војног отпора силама Осовине потпуно пропао, и да та пропаст са собом носи огромне последице по српски народ у будућности. Према мишљењу редакције „бугарског Тајмса“ војни расплет догађаја у југоисточној Европи наговештавао је увођење новог поретка на Балкану,³⁷ што је у преводу значило исписивање нових граничних линија и потпуну маргинализацију српског фактора у државно-правном и политичком смислу.

Иако је од стране бугарских истраживача штампе новинско гласило *Мир* из периода Другог светског рата оцењено као објективан и непристрасан

дана после капитулације југословенске војске, 21. априла 1941. године краљ Борис III је обавестио Павелића да је влада његове државе признала постојање Независне државе Хрватске. Види: ЦДА, ф. Монархически институт в България (1851–1956) - 3к, оп. 1, а.е. 1215, л. 54.

³⁵ *Мир*, No 12210, 16, април 1941, 1; *Мир*, No 12211, 17, април 1941, 1.

³⁶ *Aprilski rat 1941. Zbornik dokumenata*, knj. 2, dok. br. 298, str. 776-780.

³⁷ *Мир*, No 12211, 17. април 1941, 1.

штампани медиј, када је у питању извештавања о Априлском рату и Краљевини Југославији ове се тврдње не могу прихватити као тачне. Анализирајући садржаје десет бројева *Мир*-а публикованих од 5. до 17. априла 1941. године уочили смо да је редакција листа прећуткивала неке од врло важних информација, попут оне о материјалном разарању градова југословенске монархије и страдању цивилног становништва услед дејстава немачких снага. Насупрот томе, *Мир* је кроз своје текстове и саопштења оптуживао југословенске оружане и ваздухопловне снаге да дејствима у пограничју угрожавају позиције Краљевине Бугарске, не износећи чињеницу да је Бугарска комплетну инфраструктуру, војне и цивилне ресурсе у граничном појасу према Југославији ставила у службу Трећег рајха. Из текстова *Мир*-а необавештени читалац би скоро па могао да закључи како су рат од 6. априла 1941. године започели Срби, а не немачке ваздушне и копнене снаге. Разлог оваквом пристрасном и тенденциозном извештавању треба тражити у намери редакције поменутог листа да оправда опредељење државног руководства у Софији за подршку силама Осовине, и припреми јавно мњење у земљи за рат против источног суседа и окупацију његових територија по рецепту из Првог светског рата. У том смислу могу се разумети и врло афирмативни текстови *Мир*-а о стварању Независне државе Хрватске и њеним првацима, мађарским аспирацијама на југословенске просторе, о црногорским сепаратистима, али и о успесима Вермахта на Балканском полуострву. Једноставно, дневни лист *Мир* је током Априлског рата следио политику званичне бугарске владе и користио као инструмент у реализацији њених проосовинских интереса.

Необјављени извори:

Централен државен архив – Софија,
ф. Монархически институт в България (1851–1956) - 3к.
ф. Министерски съвет 1879–1945 - 284к.

Објављени извори:

Априлски рат 1941. Zbornik dokumenata, knj. 2, priredio Antun Miletić, Beograd 1987.

Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996. Dvostrani i višestрани међународни уговори и други дипломатски акти о државним границама, политичкој и војној сарадњи, верским и етничким мањинама, II том, priredio: Momčilo Stojković, Beograd 1998.

Dokumenti o spoljnoj politici Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 1941-1945, I, priredio: Bogdan Popović, Beograd 1988.

Штампа:

Време (Београд), бр. 6887 од 28.03.1941.

Мир (София), бр. 12202 – 12211, од 5. до 17. априла 1941.

Политика (Београд), бр. 11788 од 28.03.1941;

Литература:

Андреев Борис, *Начало, развой и възход на българския печат*, Том 2: *Идейно-политически и всекидневен печат*, София 1948.

Димић Љубодраг, *Историја српске државности. Србија у Југославији*, Нови Сад 2001.

Дурковић-Јакшић Љубомир, *Учешиће патријарха Гаврила и Српске православне цркве у догађајима испред и за време 27. марта 1941. и њихово страдање у току рата: поводом 30-годишнице од смрти патријарха Гаврила*, Београд 1980.

Кулић Димитрије, *Бугарска окупација Србије 1941-1944*, књ. 1, Београд 1992.

Николић Коста, *Савезници и покрети отпора у Југославији (1941–1945)*, Београд 2009.

Панайотов Тодор, „Темите на всекидневния вестник „Мир“ (българският „Таймс“) в годините на Втората световна война“, *Минало*, No 2 (2005), София 2005.

Petranović Branko, *Istorija Jugoslavije 1918-1988. knj. 2, Narodnooslobodilački rat i revolucija: 1941-1945*, Beograd 1988.

Petranović Branko, *Srbija u Drugom svetskom ratu*, Beograd 1992.

Strugar Vlado, „Sistem bugarske okupacije u jugoslovenskim oblastima (1941-1944)“, *Jugoslovensko-bugarski odnosi u XX veku*, knj. 1, Beograd 1980.

Terzić Velimir, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941*, knj. 1 i 2, Beograd 1984.

Summary

Dejan Antić
THE 1941 APRIL WAR IN THE BULGARIAN
DAILY NEWSPAPER MIR

The success of the Nazi troops in Europe and the accession of the Kingdom of Bulgaria to the Axis in March 1941 put the neutral Kingdom of Yugoslavia in a difficult military and political position. The attempt to resolve the sensitive geopolitical situation by signing the protocol to join the Tripartite Pact by the representatives of the Yugoslav government on March 25, 1941, provided no

concrete results because only two days later, a coup d'état was performed in Belgrade. The Yugoslav coup d'état and the forceful overthrowing of the Yugoslav government were interpreted by Nazi Germany as an act of belligerence. With the Führer Directive 25, Adolf Hitler ordered an attack on Yugoslavia, and the Axis invasion began in the early morning of April 6, 1941. Our point of interest is the reports of the Bulgarian daily newspaper *Mir* about the events in Yugoslavia the day before the invasion began, as well as the state of the Yugoslav theater of war until the surrender of the Yugoslav armed forces and the end of the April war. The research was conducted on the corpus consisting of ten issues of one of the most popular daily newspapers in Bulgaria. The analyzed issues were published between April 5 and April 17, 1941. The units for analysis were all the individual texts that discussed the military or political affairs in Yugoslavia in the given period.